

УДК 811.11'276.3-053.6:316.77(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/102-12>

Наталія БУРКА,
orcid.org/0000-0001-5412-4314
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) leschenko.nat@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МАНІПУЛЯЦІЇ У СПІЛКУВАННІ ПІДЛІТКІВ

У статті здійснено комплексне дослідження особливостей взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків. Актуальність роботи зумовлена потребою поглибленого вивчення механізмів мовленнєвого впливу в підлітковому середовищі, де активно формуються комунікативні навички та стратегії міжособистісної взаємодії.

Метою дослідження є встановлення особливостей реалізації інваріантної взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків. Об'єктом дослідження є процеси реалізації вербальних засобів маніпуляції, предметом – інваріантні моделі їх частотної взаємодії. Для досягнення поставленої мети використано описовий, структурно-функціональний, порівняльний, кількісний та статистичний методи аналізу. Матеріалом дослідження слугували діалоги англійськомовних фільмів «The Perks of Being a Wallflower» і «Work It». Дослідження охоплює лексичні, граматичні й стилістичні засоби маніпулятивного впливу та особливості їх функціонування у формальному й неформальному спілкуванні підлітків.

Результати аналізу засвідчили залежність вибору мовних засобів від типу комунікативної ситуації. Зіставлення моделей, побудованих за критерієм виду комунікації, показало, що у формальному спілкуванні стилістичні засоби актуалізуються на 4 % частіше, граматичні – на 1 % частіше, тоді як частотність використання лексичних засобів є на 5 % нижчою порівняно з неформальною комунікацією. Це свідчить про більшу нормативність і структурованість формального мовлення, тоді як неформальне характеризується ширшим використанням лексичних ресурсів, що забезпечують експресивність та комунікативну гнучкість.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні інваріантних моделей взаємодії вербальних засобів маніпуляції та встановленні особливостей їх функціонування залежно від виду комунікації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в лінгвістичних, психолінгвістичних, педагогічних і соціологічних дослідженнях маніпулятивної комунікації, а також під час розроблення методик аналізу комунікативної поведінки підлітків.

Ключові слова: вербальна маніпуляція, підлітки, формальна комунікація, неформальна комунікація, лексичні засоби, граматичні засоби, стилістичні засоби, комунікативна поведінка.

Nataliia BURKA,
orcid.org/0000-0001-5412-4314
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of the Theory, Practice and Translation of English
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine) leschenko.nat@gmail.com

FEATURES OF THE INTERACTION OF VERBAL MEANS OF MANIPULATION IN ADOLESCENT COMMUNICATION

This article examines the characteristics of the interaction of verbal means of manipulation in adolescent communication. The relevance of this study stems from the need for an in-depth examination of the mechanisms of linguistic influence in the adolescent environment, where communicative skills and strategies for interpersonal interaction are actively developing.

The aim of the study is to identify the characteristics of the invariant interaction of verbal means of manipulation in adolescent communication. The object of the study is the processes involved in the use of verbal means of manipulation, whilst the subject is the invariant models of their frequent interaction. To achieve this aim, descriptive, structural-functional, comparative, quantitative and statistical methods of analysis were employed. The research material was dialogues from the English-language films *The Perks of Being a Wallflower* and *Work It*. The research focuses on lexical, grammatical and stylistic means of manipulative influence and the characteristics of their functioning in both formal and informal adolescent communication.

The results of the analysis showed that the choice of verbal means depends on the type of communicative situation. A comparison of models constructed according to the criterion of the type of communication showed that in formal communication, stylistic means are actualized 4% more often, grammatical means – 1% more often, while the frequency of use of lexical means is 5% lower compared to informal communication.

This indicates a greater normativity and structure of formal speech, while informal speech is characterized by a wider use of lexical resources that provide expressiveness and communicative flexibility.

The scientific novelty of the study lies in determining invariant models of interaction of verbal means of manipulation and establishing the features of their functioning depending on the type of communication.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in linguistic, psycholinguistic, pedagogical and sociological studies of manipulative communication, as well as in the development of methods for analyzing the communicative behavior of adolescents.

Key words: verbal manipulation, adolescents, formal communication, informal communication, lexical means, grammatical means, stylistic means, communicative behavior.

Постановка проблеми. Сучасний комунікативний простір характеризується підвищеною активністю використання існуючого різноманіття засобів мовного впливу. За цих обставин особливої актуальності в підлітковому середовищі, де процес соціалізації супроводжується формуванням власної системи цінностей, моделей поведінки та способів взаємодії з однолітками, набувають останнім часом саме проблеми маніпуляції. Це цілком природне, оскільки мовлення підлітків є не лише засобом передачі інформації, а й інструментом впливу на співрозмовника. Стрімкий приріст у словниковому запасі підлітків нових концептів різного ступеня складності, пов'язаних, насамперед, з безперервним розвитком цифрових технологій, породжує нові незвичні для лінгвістики поєднання вербальних засобів у певні їх комплекси, які набувають у підлітковому спілкуванні досить високого маніпулятивного потенціалу. На жаль, за відсутності результатів відповідних системних міждисциплінарних досліджень особливостей перебігу процесів реалізації вербальних засобів маніпуляції у комунікації підлітків, під час реального їх спілкування з дорослими часто виникають ситуації їх взаємного непорозуміння, які ускладнюють транслявання підліткам необхідного їм життєвого досвіду.

Тому **метою** започаткованого нами пошуку було встановлення особливостей перебігу процесів реалізації інваріантної взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків.

Об'єктом дослідження було обрано перебіг процесів реалізації вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків. **Предметом дослідження** слугували інваріанти моделей частотної взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків.

Методологія експериментального встановлення перебігу процесів реалізації вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків потребувала вирішення таких завдань: 1) визначення частоти актуалізації лексичних, граматичних та

стилістичних засоби маніпуляції у спілкуванні підлітків; 2) виокремлення характерних комплексів взаємодіючих вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків; 3) з'ясування існування сталих комплексів вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків; 4) окреслення схеми або загального механізму актуалізації вербальних засобів.

Матеріалом дослідження слугували транскрипти та саундтреки 14 діалогічних єдностей, що входять до складу діалогів з маніпулятивним впливом, дібраних методом суцільної вибірки з 2 англomовних фільмів («The perks of being a wallflower», «Work it»), що становить 10 сторінок стандартного (формат А-4, 14 шрифт Times New Roman) тексту в друкованому форматі й 195 хвилини звучного мовлення.

Аналіз досліджень. Оскільки науковий пошук, започаткований у цій праці, планувався для використання його результатів у процесі подальшого загального міждисциплінарного дослідження феноменів комунікативної поведінки підлітків у їх маніпулятивному спілкуванні, то ми змушені звернути увагу на такі ідеї та теоретичні положення класичної лінгвістики. Наукова практика свідчить, що дослідження мовних явищ традиційно посідає центральне місце в лінгвістиці, адже мова є динамічною системою, яка безперервно розвивається та зазнає змін. Саме тому постійний інтерес науковців привертає їх увагу до вивчення того, як вербальні засоби впливають на емоційний стан людини, її мислення та поведінкові реакції.

У сучасній лінгвістиці, психолінгвістиці та соціології маніпуляцію здебільшого розуміють як «комунікативну та інтерактивну практику, в якій маніпулятор контролює інших людей, здебільшого проти їхньої волі чи певних інтересів» (Dijk van, 2006: 360). Цей контроль не є помітним, а прихованим, неусвідомленим для адресата. За Т. ван Дейком, маніпуляція передбачає «здійснення неправомірного впливу за допомогою дискурсу: маніпулятори змушують інших вірити в те,

що відповідає інтересам маніпулятора й суперечить безпосереднім інтересам об'єкта маніпуляції» (Dijk van, 2006: 360).

У її широкому розумінні, мовленнєвою маніпуляцією вважають використання особливостей мови та принципів її вживання для прихованого впливу на адресата з тим, щоб нав'язати йому певне уявлення про дійсність, ставлення до неї, емоційну реакцію чи намір, що не збігаються з тими, які адресат міг би сформувати самостійно (Кам'янець, 2011).

Окремі аспекти маніпулятивної комунікації в підлітковому середовищі розкрито у працях (Васютинська та ін., 2024; Овсянникова, 2022; Прокоф'єва, 2009–2010; Рябініна, 2021; Golota, Varhata, 2024), присвячених психології підліткового віку та міжособистісному спілкуванню молоді. Проте питання вербальних засобів реалізації маніпуляції саме у спілкуванні підлітків залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого комплексного аналізу.

Розглядати маніпуляцію лише з погляду лінгвістики доволі складно, оскільки це явище, за своєю природою, не є однозначним. З цієї причини один з відомих нідерландських лінгвістів, Тен Ван Дейк, у своїй роботі «Discourse and Manipulation» аналізує маніпуляцію не лише через дискурсивний вплив, а й через соціальний, когнітивний та семіотичний виміри, кожен з яких, за зауваженням науковця, є взаємопов'язаними. Підкреслюючи лінгвістичну площину маніпуляції, дослідник зазначає, що вона «здійснюється за допомогою тексту та розмови», а також є формою мовленнєвої взаємодії, через яку реалізується вплив (Dijk van, 2006: 360).

Дослідники Калита А. А., Клименюк О. В. та Тараненко Л. І., на відміну від Тен Ван Дейка, редукують багатовимірну природу маніпуляції й фокусуються винятково на лінгвістичному аспекті. Таким чином, науковці подають досить вичерпне та точне визначення саме маніпулятивного впливу, який констатують як *«комунікативний вплив на особистість (чи певну групу осіб), що призводить до частково чи повністю неконтрольованого її свідомістю виникнення певних емоційних станів, почуттів, відношень до чогось або дію...»* (Калита та ін., 2024: 16).

Виклад основного матеріалу. Лексична система мови є складною сукупністю взаємопов'язаних одиниць, що відображають явища об'єктивної дійсності, репрезентують поняття та забезпечують номінацію предметів, ознак і процесів. Поділ словникового складу мови за стилістичними властивостями та функціональ-

ними особливостями. дозволяє виокремити групи слів, які різняться не лише значенням, а й стилістичним навантаженням. Серед них прийнято розрізняти моносемантичні й полісемантичні слова, синоніми, антоніми, нейтральну та емоційно-експресивну лексику, а також книжні, офіційно-ділові, розмовні й просторічні одиниці (Стилістика української мови, 2005: 35).

Словниковий склад комунікації характеризується системністю, динамічністю та здатністю відображати соціокультурний досвід спільноти, до якої належить мовець. Лексичний рівень мовної системи є найбільш рухомим і динамічним. Він постійно розвивається під впливом внутрішньомовних і позамовних чинників, реагуючи на зміни в суспільстві, науці, техніці та культурі. Внаслідок цього у мові регулярно з'являються нові слова й нові значення вже існуючих лексем, а окремі одиниці поступово виходять з активного вжитку, набуваючи статусу архаїзмів або історизмів.

Розмаїття форм поєднання мовних засобів створює широкі можливості для реалізації різних комунікативних намірів мовця за рахунок того, що, перебуваючи у різноманітних семантичних та функціональних взаємозв'язках, слова утворюють синонімічні й антонімічні ряди, тематичні та лексико-семантичні групи, об'єднуються за сферою функціонування, походженням, експресивністю та стилістичним забарвленням. Зазвичай дослідники класифікують слова за: сферою вживання (розрізняють загальнонавчання, професійну, діалектну, жаргонну та просторічну лексику); за походженням (питомі й запозичені слова); за часовою характеристикою (неологізми, архаїзми та історизми); за стилістичним потенціалом (нейтральні та стилістично марковані одиниці, до яких належать емоційно-експресивні, розмовні, книжні й офіційно-ділові засоби).

Щодо **методики** обробки й узагальнення результатів експериментального встановлення інваріантних моделей взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків звернімо увагу на таке. Під час проведення експериментів у кожному із зазначених 14-ти фрагментів дослідженого матеріалу нами фіксувалися основні параметри комунікативної ситуації: **вид комунікації**: формальна, неформальна; **оточення мовця**: мікросоціум, макросоціум, індивідуальне спілкування; **комунікативний статус мовця**: низький, середній, високий; **тип темпераменту мовця**: сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик; **гендерна приналежність мовця**: дівчина, хлопець, **емоційно-прагматичний потенціал мовної поведінки особистості**: високий, середній, низький.

На підставі логічного синтезу встановлюваних таким чином ознак маніпулятивної комунікації підлітків нами й було здійснено системний опис результатів експериментального дослідження зазначеного явища. Для ілюстрації цього звернемось послідовно до трьох характерних фрагментів вживання підлітками лексико-стилістичних та граматичних засобів комунікації відповідно. Нагадаємо, що завдяки цьому незалежно від особливостей спілкування далі було встановлено інваріантну модель взаємодії вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків, та її інваріантні реалізації, поділені за ознаками оточення мовця, за критерієм формальності неформальності комунікації.

Наведемо тут приклад фіксування параметрів комунікативної ситуації у фрагменті з фільму «*Work it*», яка репрезентує формальне спілкування, що розгортається в академічному інституційному закладі між абітурієнткою Квінн Акерман та представницею приймальної комісії університету (інтерв'юеркою), яка оцінює кандидатів під час вступної співбесіди.

У цьому випадку комунікація розгортається за таких обставин: **сфера спілкування:** освітня (університетська); **учасники комунікації:** абітурієнтка (дівчина) та представниця університету (доросла жінка, інтерв'юерка); **соціальні ролі:** кандидатка на вступ – член приймальної комісії; **статусні відносини:** асиметричні; **комунікативна мета мовця:** переконати співрозмовницю у власній унікальності та відповідності вимогам університету, справити позитивне враження й отримати шанс на вступ; **комунікативна мета адресата:** оцінити не лише академічні досягнення абітурієнтки, а й її особистісні якості, мотивацію та справжню зацікавленість; **комунікативний намір:** спочатку Квінн прагне продемонструвати свої академічні здобутки (високий середній бал, волонтерство, громадську активність), однак після критичної реакції інтерв'юерки змінює стратегію, апелюючи до особистих обставин та емоційного досвіду, а згодом намагається підтримати створений позитивний образ, імпровізуючи щодо своєї участі в танцювальній команді; **предмет комунікації:** академічні досягнення, позанавчальна діяльність, особисті інтереси, мотивація вступу та індивідуальність кандидатки; **тональність:** на початку офіційна й стримана, однак поступово набуває елементів неформальності завдяки жартам, іронії та емоційним реплікам інтерв'юерки. Для Квінн характерне поступове зростання емоційної напруги: від упевненості до розгубленості й хвилювання; **комунікативні стратегії** охоплюють тактики самопрезентація, аргументація, емо-

ційний вплив, самовиправдання, імпровізація. Інтерв'юерка використовує стратегії оцінювання, провокації, уточнення та психологічного тестування співрозмовниці.

Звернемось тепер до фрагменту відомого фільму «*The perks of being a wallflower*» і виокремимо з нього найчастотну **емоційно-експресивну лексику** – слова й вислови, що передають переживання героя, вони показують, наскільки головний герой відчуває самотність, тривогу, але все-таки має надію на краще:

«*I just need to know that people like you exist*», «*I need to turn things around*»

«*I hope it's okay for me to think that*».

В іншому діалозі також використано **емоційно-експресивну лексику**, яка допомагає розкрити характер персонажів й атмосферу спілкування, наприклад, «*tough time*», «*depressing*», «*Don't worry*», «*Jesus!*», «*You're so nice*», «*What a great word*».

Другою за частотністю можемо виокремити **розмовну лексику (colloquial vocabulary)**. Ми спостерігаємо живе мовлення підлітка, слова й вирази, які вживаються переважно в невимушеному усному спілкуванні, у побуті, дружніх розмовах. Це створює щирі й невимушену атмосферу, приміром: «*weird kid*», «*turn things around*», «*Like, if you met me...*», «*kinda thing*», «*come on*», «*sorta depressing*», «*Yeah*», «*Hey*», «*You wanna sit over here?*», «*outta this place*» (замість *out of*), «*you gonna do*».

Окрему групу засобів складає **оцінна лексика:** герой оцінює себе та інших, надаючи негативну самооцінку, наприклад: «*a weird kid*», проте позитивно оцінює адресата, як от: «*people like you*», Серед інших прикладів зустрічаємо: «*antique joke*» – негативна оцінка старого жарту, «*worthless dad*» – різко вдається до негативної характеристики.

Проблему булінгу та соціального неприйняття підсилює вживання **сленгу / жаргонізмів**, скажімо: «*teacher's pet*» – улюбленець учителя; «*freak*» – дивак; «*spaz*» – образливе прізвисько для незграбної чи дивної людини; «*assholes*» – грубе, емоційно забарвлене слово; «*pussy*» – різке, емоційне висловлення, що характеризує грубість батька.

Уживання **фразеологізмів як метафоричних висловів** надає висловлюванню образності, емоційності; робить мовлення яскравішим, виразнішим, допомагає створити певну атмосферу; часто має культурологічну складову – відображає історію, традиції, світогляд народу, для прикладу: «*turn things around*» – «*змінити життя на краще*», «*had a tough time*» – «*пережив складний період*».

Зустрічаються також поодинокі випадки вживання **прізвиськ / ярликів**: «*Nothing*». Це образливе прізвисько, яке у певному сенсі показує проблему булінгу та приниження. До того ж, як окрему групу можемо виокремити **пестливі звертання**: «*Champ*».

Поодинокі випадки **евфемізмів** – мовних одиниць, що використовуються для заміни слів або висловів із грубим, різким чи небажаним значенням з метою пом'якшення мовлення – формують ще одну групу лексичних засобів.

«*I egged him on*» – героїня частково виправдовує насильство, пом'якшуючи ситуацію. «*He shot himself*» – непряме повідомлення про самогубство друга.

У межах аналізу вербальних засобів, зокрема лексичних, у мовленні підлітків було здійснено виокремлення лексики за **сферами вживання**: *лексика сімейних та міжособистісних стосунків, підтримки, доброзичливості та дружби, професійна, молодіжна*; так звана *тематична лексика: музика, спорт, кулінарія, психологія тощо*.

Вдаючись до кількісного аналізу показників частотності (рис. 1) вживання різновидів лексичних засобів у мовленні підлітків, розрахованих нами за даними дослідження 14-ти фрагментів комунікації, можна простежити і їх співвідношення у маніпулятивному мовленні підлітків.

Рис. 1. Співвідношення результатів кількісного аналізу у відсотках лексичних засобів за різновидами у мовленні підлітків

Діаграма свідчить про переважання розмовних та емоційно-забарвлених лексичних засобів, що робить мовлення підлітків жвавішим, експресивнішим, і в той же час, невимушеним. Щодо **стилістичних** засобів маніпуляції, то за фрагментом фільму «*Work it*» серед найпоширеніших спостерігається **повтор (repetition)**: «*Passion? What are you passionate about? Passion*» «*I'm a ... I'm a contributor*». За допомогою **повтору** підсилюється емоційність мовлення, акцентується увага на ключових поняттях та передається хвилювання головної героїні. Вдалими засобами знецінення досягнень дівчини є **іронія та сарказм (irony, sarcasm)**, в такий спосіб створюється комічний і водночас

принизливий ефект: «*Yes, everybody plays the cello. And nobody likes playing the cello.*», «*That's sad unless it's a guy named Duke that's really hot.*» Вкрай важливо вказати і на **еліпсис (пропуск членів речення)** як стилістичний засіб, оскільки він є надзвичайно типовим для усного мовлення: «*All applicants nearly identical.*» (пропущено дієслово *are*); «*Did I mention head of the AV club?*» (пропущено *I'm the*). Неповні речення надають мовленню природності: «*Strengths?, Weaknesses?*» (пропущено *What are your...?*)

Незакінчені речення / паузи (aposiopesis) є не менше значущими стилістичними засобами. Таким чином мовці видають своє хвилювання та невпевненість: «*You see, my dad..., Yeah, they... Yes..., I'm a ... I'm a contributor*».

Психологічний дискомфорт героїні передано за допомогою цих незавершених речень. **Повтори** допомагають також відчутти хвилювання та емоційний стан комунікантів: «*Okay. Okay.*»; «*Why Duke? Why not Yale...?*»

Варто наголосити, що серед стилістичних засобів можемо зустріти поодинокі приклади **гіперболи (hyperbole)** («*this is all I've ever wanted*») Квінн підкреслює надзвичайну важливість вступу до університету. Речення «*it just feels like home*» має перебільшений емоційний характер, адже університет ідеалізується. А вживання **метафори (metaphor)** («*It's just walls*») демонструє нам, що школа зводиться лише до «стін», що є символом відсутності справжньої пристрасті чи духовної цінності.

Алюзії (allusion), згадки про Lizzo та Ellen DeGeneres, робить діалог сучасним і культурно впізнаваним, а згадки про Duke University, Harvard University, Yale University та University of Pennsylvania підкреслюють престижність освіти та академічні амбіції героїні. **Градація (gradation)** – перелік досягнень: «*first in my class*», «*National Merit scholar*», «*4 GPA*», «*volunteer...*», що є поступовим накопиченням фактів, підсилює враження про «ідеального» абітурієнта. І за допомогою **парцеляції / коротких фраз (fragmented speech)**: «*Passion. Duke. Sorry?*» створюється динаміка та напруження діалогу.

Узагальнення результатів дослідження усіх 14-ти фрагментів комунікації дозволяє нам (рис. 2) відобразити таке співвідношення стилістичних і синтаксичних засобів у мовленні підлітків.

Дані діаграми свідчать про переважання експресивних та емоційно-забарвлених засобів у підлітковій комунікації, серед яких домінують іронія (20%), повтори (14%) та парцеляція (12%).

Рис. 2. Співвідношення результатів кількісного аналізу у відсотках стилістичних засобів у мовленні підлітків

Граматичні засоби, з яких складається третій провідний рівень мовної системи, визначають, на відміну від лексичних, характер зв'язків між мовними одиницями, організовують їх у цілісне висловлювання та сприяють досягненню його комунікативної завершеності. До їх складу входить сукупність морфологічних і синтаксичних одиниць, що забезпечують побудову й функціонування мовлення. До морфологічних засобів належать частини мови, їх граматичні категорії та форми, а до синтаксичних – словосполучення, прості й складні речення, а також різноманітні конструкції, за допомогою яких реалізуються змістові, логічні та прагматичні зв'язки між компонентами висловлювання. Потреба у них зумовлюється комунікативною ситуацією, функціональним стилем, жанром тексту та залежить від інтенцій мовця.

Синтаксичні засоби, що забезпечують організацію мовлення на рівні речення й тексту, впливають на логічність, динамічність, експресивність і прагматичний потенціал висловлювання та значною мірою визначають характер міжособистісної взаємодії й особливості мовленнєвої поведінки комунікантів.

Якщо говорити про граматичні засоби, то лінгвісти класифікують їх за різними критеріями: за рівнем мовної системи розрізняють морфологічні та синтаксичні засоби; за структурою – прості й складні речення, повні й неповні конструкції; за метою висловлювання – розповідні, питальні та спонукальні речення; за емоційною характеристикою – окличні та неокличні конструкції. До важливих засобів синтаксичної організації належать також однорідні члени речення, вставні слова й конструкції, звертання, різні типи підрядного та сурядного зв'язку та стилістично марковані синтаксичні явища (Колесников, 2022). Забезпечуючи смислову цілісність, структурну впорядкованість та прагматичну спрямованість мовлення, грама-

тичні засоби беруть участь у реалізації комунікативних стратегій, передають емоційний стан мовця, його ставлення до співрозмовника, ступінь категоричності чи невпевненості, а також сприяють створенню необхідного стилістичного ефекту.

За фрагментом фільму «*Work it*» серед найпоширеніших граматичних засобів варто виокремити **особові займенники**. Можемо спостерігати, що часто використовуються займенники *I, you, we, they*, які роблять мовлення особистісним й емоційним: «*I'm first in my class. What are you passionate about? We were after winning the competition.*» Характерною рисою розмовного стилю є використання **скорочених граматичних форм (contractions)**, до прикладу: «*I'm, that's, it's, you're, I'll, don't.*» Слід підкреслити, що важливу роль відіграють й **питальні речення**, що використовуються для тиску, уточнення та підтримання діалогу: «*Did I mention head of the AV club? What's your passion? What kind of dance do you do?*»

В іншому діалозі **питальні речення** використовуються для привернення уваги та створення ефекту живого спілкування: «*Why Duke? Why not Yale or Penn or Harvard? Strengths? Weaknesses?*» Більше того, **риторичні питання** не потребують реальної відповіді, а підсилюють емоційний вплив: «*Can you do for the cello what Lizzo does for the flute?*» Варто наголосити, що їх вживання вдало передає внутрішні роздуми героїні, приміром: «*Why Duke? Why not Yale or Penn or Harvard?*» Неабияку роль відіграють й **прості короткі речення**. Вони створюють швидкий темп діалогу, іншими словами, динамічність спілкування: «*I love the cello. Duke. Sorry? Okay. I love you. Today's the day!*»

Украй важливими є **наказові та спонукальні конструкції**. За допомогою їх, хоч і непрямо, але інтерв'юер контролює розмову: «*I'm gonna stop you right there.*»

Так звані **розмовні та модальні конструкції**: *gonna* (going to) є розмовною модальною формою у вище згаданому прикладі. «*I'm gonna focus now.*» Розмовна форма *gonna* замість *going to* робить мовлення невимушеним і природним. **Розмовні граматичні конструкції** «*wanna* (want to), *kinda* (kind of)» мають цінність, вживаючи їх, в такий спосіб підкреслюється неформальність спілкування. **Вигуки та вставні слова** (*Oh! Hm, Okay? Sorry? Ow!*) характерні для розмовного стилю англійської мови та допомагають передати напруження співбесіди, емоції персонажів і маніпулятивну поведінку інтерв'юера. Беззаперечно, **вставні конструкції** (*fun fact, if you think about it*) використовуються для пояснення або коментаря мовця.

Умовна конструкція «*if you think about it, can be a strength*» є умовно-розмовною структурою для аргументації. За допомогою цього граматичного засобу формується атмосфера хвилювання перед важливою подією, в такий спосіб демонструються близькі стосунки між матір'ю та донькою й передається розмовний, емоційно забарвлений стиль мовлення. **Конструкція «used to»** використовується для опису повторюваних дій у минулому, що не є актуальними на тепер: «*He used to come over to the house all the time. I used to sleep with guys...*».

В інших уривках фільмів зустрічаємо **складно-підрядні речення**, що допомагають передати роздуми героя та складність його емоційного стану: «*I am writing to you because she said you listen and understand...*» «*I just need to know that people like you exist.*» «*As I enter the school for the first time, I visualize what it will be like...*»

Результати проведення кількісного аналізу частотності вживання граматичних засобів у мовленні підлітків представлено нами на рис. 3.

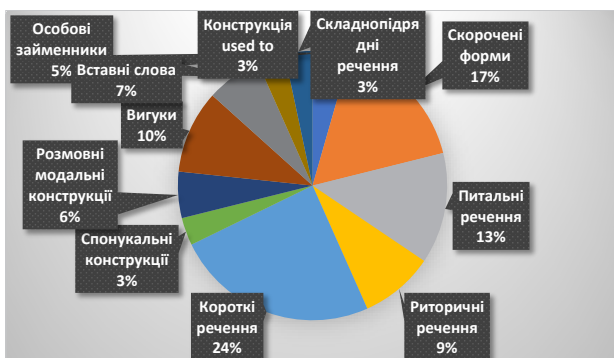

Рис. 3. Співвідношення результатів кількісного аналізу у відсотках граматичних засобів у мовленні підлітків

Узагальнена нами діаграма (рис. 4) відображає співвідношення у досліджуваному матеріалі різних типів мовних засобів.

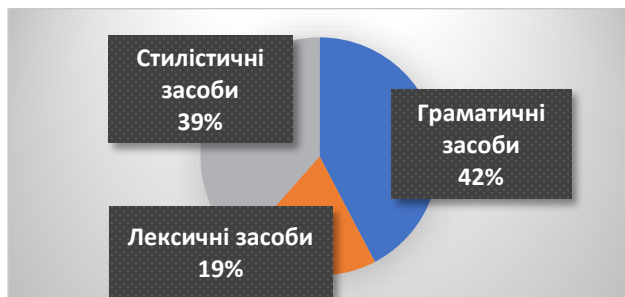

Рис. 4. Співвідношення різних типів мовних засобів у досліджуваному матеріалі

Як бачимо, найбільшу частку у підлітковій комунікації становлять граматичні засоби – 42%,

що свідчить про їх домінування у тексті та важливу роль у реалізації комунікативного впливу. Дещо меншу частку займають стилістичні засоби – 39%, які також активно використовуються для увиразнення мовлення та підсилення емоційного впливу. Найменше представлені лексичні засоби – 19%, що вказує на їх менш активне використання порівняно з іншими групами. Отже, кількісний аналіз даних діаграми демонструє переважання граматичних і стилістичних засобів над лексичними.

Узагальнюючи викладене, ми набуваємо підстав зробити такі **висновки**.

До складу **інваріантної моделі** частотності актуалізації вербальних засобів маніпуляції у спілкуванні підлітків входять: на *лексичному рівні* (39% розмовної лексики, 31% емоційно-експресивної лексики, 18% фразеологізмів, 9% сленгу та 3% евфемізмів); на *стилістичному рівні* (20% іронії; 14% повторів; 12% парцеляції; 12% еліipsis; 9% сарказму і незакінченим реченням; 6% метафор, гіпербол, алюзії та градація); на *граматичному рівні* (24% коротких речень; 17% скорочених форм; 13% питальних речень; 10% вигуків; і 9% риторичних речень; 7% вставних слів; і 6% розмовних модальних конструкцій; 5% особових займенників, а також 3% спонукальних конструкцій, конструкції *used to* і складнопідрядних речень).

Зіставлення поділених за критерієм виду комунікації (*формальна, неформальна*) варіантних реалізацій частотних моделей актуалізації *вербальних засобів маніпуляції* у спілкуванні підлітків свідчить, що: у випадках формального спілкування *стилістичні засоби* вживаються підлітками на 4% частіше ніж у неформальних; *граматичні засоби* актуалізуються на 1% частіше ніж у неформальних; *лексичні засоби* формального спілкування на 5% актуалізуються менше над засобами неформальної комунікації. Отже, варіантна модель маніпулятивного спілкування підлітків у формальній комунікації вирізняється: підвищенням на 1% вживання *граматичних засобів*, 5% зменшення випадків використання *лексичних засобів* та 4% превалювання випадків актуалізації *стилістичних засобів*.

Нам уявляється, що отримані таким чином результати дослідження можуть бути використані лінгвістами, психологами, педагогами та соціологами під час подальших міждисциплінарних досліджень низки проблем маніпулятивного спілкування підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васютинська Є. А., Дмитрасевич Р. Я., Сива Л. О. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 11(29). С. 169–180. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/17215>
2. Калита А. А., Клименюк О. В., Тараненко Л. І. Маніпуляція в мовленнєвій комунікації : монографія. Київ : Тропеа, 2024. 184 с. URL : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/70407>
3. Кам'янець А. Мовні засоби маніпуляції в медійному дискурсі та відтворення їх у перекладі. *Іноземна філологія*. 2011. Вип. 123. С. 170–177. DOI: 10.30970/fpl.2011.123.408.
4. Колесников А. О. Типологія граматичних категорій української мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022. Вип. 2 (97). С. 120–135. DOI: 10.35433/philology.2(97).2022.120-135.
5. Овсянникова К. В. Особливості міжособистісних взаємин у підлітковому віці. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. № 4. С. 203–206.
6. Прокоф'єва О. О. Юнаки як суб'єкти маніпулятивних міжособистісних стосунків. *Проблеми сучасної психології*. 2009. Вип. 6. С. 194–203. DOI: 10.32626/2227-6246.2009-6.
7. Прокоф'єва О. О. Особливості класифікації суб'єктів і об'єктів маніпулятивних взаємин у юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 7. С. 571–586. DOI: 10.32626/2227-6246.2010-7.
8. Рябініна М. В. Виявлення маніпулятивних проявів у міжособистісних стосунках учнів. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1(6). С. 129–136. DOI: 10.31499/2618-0715.1(6).2021.234152.
9. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2005. 466 с.
10. Dijk van T. A. Discourse and manipulation. *Discourse and society*. 2006. Vol. 16, Issue 3. P. 359–383.
11. Golota D., Varhata O. Особливості комунікативних маніпуляцій: теоретичний аспект. *Psychology Travelogs*. 2024. № 2. P. 152–160. DOI: 10.31891/PT-2024-2-15.

REFERENCES

1. Vasiutynska, Ye. A., Dmytrasevych, R. Ya., & Syva, L. O. (2024). Movni zasoby realizatsii manipulyativnoho vplyvu v anhliiskomu dialohichnomu movlenni [Linguistic means of manipulative influence in English dialogical speech]. *Visnyk nauky ta osvity*. № 11(29). S. 169–180. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-168-180). [in Ukrainian].
2. Kalyta, A. A., Klymeniuk, O. V., & Taranenko, L. I. (2024). Manipuliatsiia v movlennievii komunikatsii [Manipulation in speech communication]. Kyiv: Tropea. 184 s. URL : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/70407> [in Ukrainian].
3. Kamianets, A. (2011). Movni zasoby manipuliatsii v mediinomu dyskursi ta vidtvorennia yikh u perekladi [The linguistic means of manipulation in media discourse and their reproduction in the translation]. *Inozemna filohiia*. Vyp. 123. S. 170–177. DOI: 10.30970/fpl.2011.123.408. [in Ukrainian].
4. Kolesnykov, A. O. (2022). Typolohiia hramatychnykh katehorii ukrainskoi movy [Typology of the grammatical categories in the Ukrainian language]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*. Vyp. 2(97). S. 120–135. DOI: 10.35433/philology.2(97).2022.120-135. [in Ukrainian].
5. Ovsianynkova, K. V. (2022). Osoblyvosti mizhosobystisnykh vzaiemyn u pidlitkovomu vitsi [Peculiarities of interpersonal relationships in adolescence]. *Aktualni problemy psykholohii v zakladyakh osvity*. №. 4. S. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.31812/psychology.v4i.7455> [in Ukrainian].
6. Prokofieva, O. O. (2009). Yunaky yak subiekty manipulyativnykh mizhosobystisnykh stosunkiv [Young men as subjects of manipulative interpersonal relationships]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. Vyp. 6. S. 194–203. DOI: 10.32626/2227-6246.2009-6. [in Ukrainian].
7. Prokofieva, O. O. (2010). Osoblyvosti klasyfikatsii subiektiv i obiektiv manipulyativnykh vzaiemyn u yunatskomu vitsi [Peculiarities of classification of subjects and objects of manipulative relationships in adolescence]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. № 7. S. 571–586. DOI: 10.32626/2227-6246.2010-7. [in Ukrainian].
8. Riabinina, M. V. (2021). Vyivlennia manipulyativnykh proiaviv u mizhosobystisnykh stosunkakh uchniv [Sociopedagogical research of detecting manipulative manifestations in students' interpersonal relations]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. № 1(6). S. 129–136. DOI: 10.31499/2618-0715.1(6).2021.234152. [in Ukrainian].
9. Matsko, L. I., Sydorenko, O. M., & Matsko, O. M. (2005). Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]. Kyiv: Vyshcha shkola. 466 s. [in Ukrainian].
10. Dijk van T. A. Discourse and manipulation. *Discourse and society*. 2006. Vol. 16, Issue 3. P. 359–383.
11. Golota, D., & Varhata, O. (2024). Osoblyvosti komunikativnykh manipuliatsii: teoretychnyi aspekt [Features of communicative manipulations: theoretical aspect]. *Psychology Travelogs*. Vyp. 2. S. 152–160. DOI: 10.31891/PT-2024-2-15. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 05.08.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

